TAUTOLOGIA OCTAVA.

STULTUS EST, ET STULTITIA EST CUM EO 1. Reg. 25. v. 25.

EXPOSITIO LITERÆ.

LAudi ſtultitiæ incubuit Eraſmus Roterodamus, libello de *Moria*, nec ſine plauſu, hæreticorum, ſcilicèt: etenim vel ſacratiora in Eccleſia Catholica Romana riſui & deriſui exponit, Stultitiamque impudentiſsimè dicit ſub Moriæ ſapientis larva, qua fovebatur inflatiſsimi cordis feralis vomica, ac in DD. Orthodoxos virulentia. Stultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo; etſi eiuſdem furfuris Ovvenus, *lib.* 2. *Epigram.* 85. uncet oncet:

Ovven.

> *Stultitiæ laudem ſcripſiſti primus, Eraſme:*
> *Indicat ingenium ſtultitia iſta tuum.*

Prov. 30. 2. 3.

Et ſtultitia indicat ſtultitiam, dum ineptè cogitat nox nocti indicare ſcientiam. Quibat ſanè iurè dicere: *Stultiſsimus ſum virorum, & ſapientia hominam non eſt mecum. Non didici ſapientiam, & non novi ſcientiam ſanctorum. Verba* enim eius ſunt dicibula ſociorum *congregantis*, & ſcommata, ac dicteria in Catholicos *vomentis*. Tota profectò ſtultitiæ genealogia, educatio, ac comites translata è pectore Eraſmi, minimè ficta. *Viri figura oratione cognoſcitur*: uti dixit Socrates, apud Laërt. lib. 2. de *Vit. & dogmat. Philoſoph.* innuitque Seneca, *Epiſt.* 114. *Quare quibuſdam temporibus* (inquit) *provenerit corrupti generis oratio, quæris? Quomodò in quædam vitia inclinatio ingeniorum facta ſit; ut aliquando inflata explicatio vigeret, aliquando infracta & in modum cantici ducta? Quare aliàs ſenſus audaces, & fidem egreſsi placuerint, aliàs abruptæ ſententiæ, & ſuſpicioſæ, in quibus plus intelligendum, quàm audiendum? Quare aliqua ætas fuerit, quæ translationis iure uteretur invericundè? Hoc quod audire ſoles vulgò, quod apud Græcos in proverbium ceſsit: Talis hominibus fuit oratio, qualis vita. Non poteſt alius eſſe ingenio, alius animo color. Si ille ſonus eſt, ſi compoſitus, gravis, temperans; ingenium quoque ſiccum, ac ſobrium eſt: illo vitiato, hoc quoque afflatur.* Verba næ digna auctore Catholico; verum in Eraſmum aptiora ex Ethnico.

Liber de Moria ſpeculum vitæ Eraſmi.

Senec.

Theocrit.

2 Fœtus, ac proles Stultitiæ claret in Eraſmi libello: parentes & reliqua oſtendit idem ibid. *Ab Iove principium*, ut canit Theocritus, *Edyl.* 17. v. 1. *Huius patris glorior eſſe*: dicit Sultitia. Si Etnici audiunt, vapulabis; quippe adinſtar Luciani, gerro, tremulos naſo criſpante cachinnos, laberis in athæum. *Hic quidem* (infit) *me progenuit ex Neotete Nympha multò omnium venuſtiſsima, pariter ac feſtiviſsima, neque hic triſti alligatus coniugio: ſed quondàm integer adhuc, calidusque iuventà: neque iuventà ſolùm, verùm multo magis nectare, quod tunc fortè in Deorum convivio largius ac meracius hauſerat. Sum edita in inſulis fortunatis: atque in his quidem nata delicijs, nequaquàm à fletu ſum auſpicata vitam, ſed protinùs blandè arriſi matri. Iam verò non invideo Summo Iovi capram altricem, cùm me duæ lepidiſsimæ Nymphæ ſuis aluerint mammis: quas hìc quoque in cæterorum comitum, ad pediſſequarum mearum conſortio videtis; quarum me herclè nomina ex me quidem non niſi Græca audietis. Hæc nimirùm quam ſublatis ſupercilijs conſpicamini, Philautia eſt* (ideſt Amor ſui) *Huic quam velut arridentibus oculis, ac plaudentem manibus videtis, Colatia* (Adulatio, nimirùm) *nomen. Hæc ſemiſomnis ac dormienti ſimilis, Lethe* (oblivio) *vocatur. Hæc cubito utroque innitens, conſertiſque ma-*

Fœtus ſtultitiæ, genus, educatio & famulitium

Eraſm.

nibus, Miſoponia (odium laboris) *dicitur. Hæc roſeo revincta ſerto, & undique delibuta unguentis Hedone* (Voluptas) *eſt. Hæc lubricis, & huc atque illuc errantibus luminibus, Anoia* (Amentia) *dicitur. Hæc nitida cute, probèque ſaginato corpore, Tryphe* (Delicium) *nomen habet. Videtis & Deos duos puellis admixtos, quorum alterum Comon* (Deum temulentiæ) *vocant: alterum, Negreton ypnon* (ideſt, Altiſsimum ſomnum) *Huius, inquam, famulitij fidelibus auxilijs, genus omne rerum meæ ſubijcio dictioni: ipſis etiam imperans Imperatoribus. Genus educationem & comites audiſtis.* Eraſmi, vel Stultitiæ? Utriuſque ſanè.

3 Theatrum ſtultitiæ orbis eſt: tot habet ſcenas & embolia comœdia humanæ vitæ, quot actus in morione. Si ſtultorum infinitus eſt numerus, Nabal de quo agendum, unus præ ſe fertur ex infinitis. Non novum, iuxta Ciceron. *Epiſt.* Pæto, lib. 9. *Stultorum plena ſunt omnia.* Articulum Tautologiæ acu tangit Iuvenal *Satyr.* 14. à v. 227.

Cicer.

Iuvenal.

> *Mentis cauſa malæ tamen eſt, & origo penes te.*
> *Nam quiſquis magni cenſus præcepit amorem,*
> *Et lævo monitu pueros producit avaros,*
> *Dat libertatem, & totas effundit habenas*
> *Curriculo: quem, ſi revoces, ſubſiſtere neſcit,*
> *Et te contempto rapitur, metiſque relictis.*
> *Cùm dicis iuveni, ſtultum qui donet amico:*
> *Qui paupertatem levet, attollatque propinqui.*

En tractus Davidis cum Nabal: quo quidem elucet, in quos anfractus pervenit homo inſignis preſſus inopià, & quam in inſolentiam turgeat ſtultus, cæcè fautus à Fortuna.

> *Fortunæ ſoboles putantur eſſe.*

Frider. Mellman.

Hinc Bernard. ſerm. 2. in *Domin. Palmar.* n. 2. & in *Cantic.* 68. n. 6. ſubdit: *Licèt enim multos frangat adverſitas, tantò multó plures extollit proſperitas. Quia in utroque periculum eſt, orat ſapiens & dicit: Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ne forté aut divitiæ extollerent in ſuperbiam, aut paupertas deijceret in impatientiam.* Idem Ambroſ. in Pſalm. 118. oct. 8. Plato de *Legib.* lib. 3. *In quocunque hominum cœtu nec inopia, nec divitiæ ſint: ibi enim nec contumelia, nec invidia locum habent.* Hunc ſtatum optabat Cleomenes: etenim ut in eius *vit.* dicit Plutarch. ſæpe exclamabat: *Si licuiſſet, antiquiora mala, divitias & paupertatem è republ. expellere; feliciſsimum utique regum omnium me fuiſſe arbitrarer: quod tanquám medicus abſque dolore patriæ mederi potuiſſem.*

Bernard.

Mediocritas in bonis fortunæ potior.

Plato.

> *Non ego divitias, non opto magna, ſed adſint*
> *Parva, modò ut vivam lætus & abſque malis.*

Plutarch.

Succinit Theognis in *Sentent.* v. 174. citatque Baſil. tract. de *Legend. lib. Gentil.* & Horat. 2. *Carm.* Od. 10. v. 10.

Theogn.

> *Auream quiſquis mediocritatem*
> *Diligit, tutus caret obſoleti*
> *Sordibus tecti, caret invidendá*
> *Sobrius aulà.*

Horat.

Charybdis & Scylla ſunt pectoris ſatagentis humani: at inter malleum & incudem inopes aliquà gaudent conſolatione, ſed divites inſolentià opum ſunt ſine mente.

4 Turpius nihil eſt humili cùm ſurgit in altum, maximè, ſi deſpectum videt, quem adorare debuit. Ruſtico diviti fomes miniſtratur vanitatis in qualibet prece deiecti à fortuna nobilis. Deſcribit appoſitè mores Theganus Trevirenſ. in *Ludovici Pij vit.* cap. 20. *Poſtquám tales* (ait) *culmen accipiunt, ſtatim incipiunt eſſe iracundi, rixoſi, vaniloqui, maliloqui, obſtinati, iniurioſi, minas omnibus ſubditis promittentes, his artibus cupientes timeri & laudari. Turpiſsimam cognationem à iugo debitæ ſervitutis nituntur eripere. Nullus cum eis pacificè & æquanimiter vivere poteſt, niſi ſoli qui cum illis coniunctionem talem habent: cæteri veró cum maximá triſtitia gemendo, flendo ducunt dies ſuos: illi veró illuſtrium virorum humiliatione elati, nobiles etiam ſenes derident atque deſpiciunt, varia iactantes, ut ſe poſſe putent.* Eadem invenies apud Gaſp. Barthium in 1. *lib. Claudian. in Eutrop.* v. 181. Siccine opprobria indigentium, & arrogantia divitum. Poſsident arca Iovem, ideſt, muneribus corrumpunt flagitiorum iudicem atque vindicem. Canit Menander apud Stobæum, *ſerm.* 82.

Barbarus dives, & ſervus in dignitate poſitus, qualeſt

Thegan.

Epicharmus quidem Deos eſſe dixit
Ventos, Solem, Terram, Aquam, Ignem & Stellas:
Menand.
Ego autem utiles eſſe Deos arbitror argentum noſtrum & aurum
Nam illos ſi collocaveris in domum,
Pecuniâ cuncta corrupta.
Pete quicquid voles: aſſequeris omnia,
Amicos, iudices, teſtes. Largire ſolùm,
Sic enim vel ipſos Deos miniſtros habebis.

5 Hæccine externa: at quid intrà, dum fortuna alit ſtolidi ſoliloquia? ſibi philauti blandiuntur, non videntes quod vident, ſed quod videri deſiderant; ut uti cupiunt appareant. Errores vel negligunt, vel excuſatione deaurando in prudentiam fingunt, quaſi ignorarent in actione reconditum finem, quiqui ſtultiſsimam cognoverunt actionem. Sic hùc atque illuc in circuitu varijs cogitationibus mens ſine mente vagatur, & ultro citroque errabunda revertitur; ex his, moriones concipiunt odium, quæ poſteà in ore ſuo complacebunt. Variant vota iuxta commodum, ſed citra iudicium; & modò ſibi grata, haud curant, quod ſint inſipida.

Prælatus ſtultus.

Pericula huiuſcemodi incomitatæ ſocietatis & otioſæ oſtendit Seneca: etenim ſicut ſoliloquia mentis ſunt cordati meditantis, quippe nunquàm minùs ſolus, quàm cúm ſolus; Ita ſoliloquia linguæ ſunt hominis deſipientis. *Sic eſt* (infit Senec. *Epiſt.* 10.) *fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge etiam unum. Crates, cùm vidiſſet adoleſcentem ſecretó ambulantem, interrogavit: Quid illic ſolus faceret? Mecum, inquit, loquor. Cui Crates: Cave, rogo, & diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. Nemo eſt ex imprudentibus, qui relinqui ſibi debeat. Tunc mala conſilia agitant, tunc aut alijs, aut ipſis futura pericula ſtruunt: tunc improbas cupiditates ordinant, tunc quicquid aut metu aut pudore celabat, animus expromit: tunc audaciam acuit, libidinem irritat, iracundiam inſtigat: denique quòd unum ſolitudo habet commodum, nihil ſcilicèt ulli committere, non timere indicem; perit ſtulto: ipſe ſe prodit.* Hoccine otium ſtultiſsimi negotium. Quid ſi divitis? Profert Lucas cap. 12. à v. 16. *Hominis cuiuſdam divitis uberes fructus ager attulit; & cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Hoc faciam: dextruam horrea mea, & maiora faciam, & illùc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi & bona mea: & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, & epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte. Sic eſt, qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives.* Exponitur perſpicuè cogitationibus ſtolidis in Davidem frigiditas cum inſolentia Nabal, quas Dominus morte multavit; quoniam eſtò iratus Princeps, improbo procaci ac pervicaci generosè pepercit.

Conditio ſe cum palam loquentium.

Luc. 12.

Divitis avari & immiſericordis.

6 Divitum ſiccine naturalis adiatrephia, oſque perfrictum. *Dives effabitur rigidè, quia ſapiens ſibi videtur.* Prov. 18. 23--28. 11. Indigna effutit, & vulgus indigna plaudit quaſi eſſent ex aula Iovis. *Dives locutus eſt, & omnes tacuerunt, & verbum illius uſque ad nubes perducent.* Eccli. 13. 28. hoc enim lenocinio vel putida promit uti oracula, labiaque torquet, ut arcanum ſibi ſoli conſcium indicet: Actiones ludicræ ſibi videntur commendatio phantaſticæ maieſtatis, cogitationes inſulſæ flatus ſapientiæ, defectus verborum circunſpectio linguæ, quam ſi in voces ſolveret, mentis vacuitatem exprimeret, & quaſi meditato geſtu fatuitatem operit. Si de ignotis incidit vaga notitia, fit autodidactus, à ſe ſcilicèt doctus, ſui magiſter, qui audacior, quò ſtupidior apertâ fronte, ita dicit mira de lente; ut ſuperplenus, de quo vacuus, palpo intendens blandimine aſſentari verborum, in turpe obſequium; proferat pro lenocinio, quod cunctis claret opprobrium, ipſis auribus propudium. Riſi ſæpæ ingenioſum mulciminis popyſma, quo dotes inſignes plauſu novo lactantur ab inſipientia; & inſolentiam fortunas habentium, tantùm quia fovent fortunas: ſiquidem tunc nobiles fiunt inopiâ opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis. Solatur Horatius *Epod.* Od. 4. à v. 5. ſuccinens:

Stolidiſsimi deaurantis, arte inſipientiam.

Licèt ſuperbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Vides ne ſacram metiente te viam
Horat.
Cum bis ter ulnarum togâ
Ut ora vertat hûc & hûc euntium
Liberrima indignatio?
Quid attinet tot ora navium gravi

Roſtrata duci pondere
Contra latrones, atque ſervilem manum
Hoc hoc tribuno militum?

7 In monte igitur Carmelo (non qui Prophetarum ſedes in tribu Iſachar, ſed in Iuda, uti obſervat Hieronym. in *Iſai.* 30. 17. & *Amos.* 1. 2. ſimulque Adrichomius in *Iuda*, n. 76. ac *Iſachar*, n. 19.) erat poſſeſsio cuiuſdam viri de genere Caleb, nomine Nabal, cuius habitatio in urbe Maön; qui cùm David egeret, aſcenderat in Carmelum, ut tonderetur grex eius, regalique convivio celebraret vellerum opulentiam ex divite pecude. Nabal ergo (Hebraicè, Stultum ſonat) bonis fortunæ ſtultior, *durus & peſſimus & malitioſus* (commendationes ſtolidi, inſitaque ſocietas) fatuè intumuit. 1. Reg. 25. 3

(*Quid in hoc poterit vultu flagrare pudoris?*) Claudian.

Arrogantiam inflavit urbanæ civilitatis indebitus honor, humiliſque in bardum, ruſticum de Republica bene meritus David, inopiâ ſummâ laborans, ſubmiſsione aliquorum commilitonum, qui ſub illo erant, & cum illo peribant. Dehoneſtavit illorum faciem parcus, ſordidus, illiberalis Nabal, illi bona, proſperaque precantium: faſtosèque erupit in huiuſmodi parrheſiam: *Quis eſt David, & quis eſt filius Iſai? hodie increverunt ſervi, qui fugiunt dominos ſuos.* Quis non ſuccenſeret huiccine procaci? Ignorat, qui ab omnibus ob beneficia notus, & à fama in templo immortalitatis collocatus? Quid non ab ſtulto? *Durus erat & peſſimus & malitioſus.* Exitus acta probarunt. Peſsimus, affectans ignorantiam viri inſignis. Malitioſus, dum ſervitutem liberis exprobravit: durus denique, quia nihil ſubſidij indigentibus conceſſit. Quid faceret morioſophus, os cuius æreum, & cor plumbeum? Commodius fuiſſet, loqui ad ſtatuam, ex qua utpotè ſine voce haud audirent contumeliam. Perculſa ſtulti ruſticitate, ac procacis impudore, Davidis (ut aliò dixit Claudian. 2. in *Ruſin.* v. 183.)

Verſ. 10.

Nabal malæ indolis.

Intumuit virtus, & lucis prodigus arſit
Impetus. Haud illos rupes, haud alta vetarent
Flumina: præcipiti ſtraviſſent omnia curſu, Claudian.
Si tunc his animis acies collata fuiſſet.

Oh! in quæ non præcipitat vel prudentem ingratitudo nota, & effrænis pervicacia? Quid non ſuggerit malaſuada fames & turpis egeſtas? Commovetur iurè generoſus pugiones videns in manibus, queis bona depoſuit, ut gratitudo cum fœnore in neceſſitate redderet. Unde David ait militibus: *Accingatur unuſquiſque gladio ſuo. Hæc faciat Deus inimicis David & hæc addat, ſi relinquero de omnibus quæ ad ipſum pertinent mingentem ad parietem.* Floridè ubi nuper Claudianus, v. 198.

Ingratitudo cum impudentia vel pacatum irritat.

Verſ. 13. & 22.

—Armati veniunt ductoris ad aures.
Stupuit ſimul ira virum, ſimul horruit ingens
Mœror, & ignavo tantum licuiſſe nocenti Idem.
Miratur. Dubios anceps ſententia voluit
Eventus: peragat pugnas: an fortia cœpta
Deſerat?

8 Patet liquidò, *quid prodeſt ſtulto habere divitias.* Prov. 17. 16. Quorsùm opes, quarum non ſuppetit uſus? Stolidus neſcit illarum in exercitio utile emolumentum vel in bonum proprium. Quicquid extruxerat viri ſtultitia, deſtruxit uxoris Nabal feſtiviſsima prudentia: igitur etſi David indignabundus erupit in bilem, ab illa cohibitus ne præceps iret in ſanguinem. *Etiam in adverſa fortuna rationem habere decet bonæ famæ*: dixit Menander apud Stobæum, *ſerm.* 87. Huius vulnere excanduit David, ſed uti princeps levi purgatione defervuit.

Menand.

———Præceptis obſtare timuit, reverentia frangit
Virtutis ſtimulus: hinc publica commoda ſuadent, Claudian.
Hinc metus invidiæ: tandem indignatus ad aſtra
Extollit palmas, & ab imo pectore fatur:

Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui miſit hodie te in occurſum meum. Vade, ecce audivi vocem tuam & honoravi faciem tuam. Illa verò ſecum:

Verſ. 32. & 35.

Illa dies potuit noſtris imponere finem
Cladibus, & ſceleris cauſas auferre futuri. Idem.
Invida, proh, quantum rapuit fortuna triumphum!

Unde prudentia conſtet Abigail. Verſ. 3. & 17.

9 Prudentia enim Abigail arte accuſavit, virum ut excuſaret: at ſemper intendens in illius honorem, & coniugis capitis dignitatem, ſimulque in ultoris iniuriæ placidam quietem: etenim coram ſtricto gladio, cùm vir eſſet *filius Belial* (ideſt, ſine iugo, ingenio diſtorto) *ita ut nemo poſſit ei loqui, durus & peſſimus, & malitioſus*; nec verbum locuta eſt, niſi de prudentiæ defectu, quo vel ſumma iniuria potiùs negligenda, quàm vindicanda. Malitia, duritia & mala indoles irritant ſtomachum etiam leviter commotum; igitur notant ex propoſito impudentiæ gravitatem: ſtuporeque mentis, quod erat conſilij erratum in malignitatem tantæ frigiditatis effectricem; fœmina induſtria artificioſè ſignavit bardæ rationis errorem. *Eſt Prudentia* (inquit Macrob. 1. *Somnium Scipion.* cap. 8.) *ad rationis normam, quæ cogitat, quæque agit, univerſa dirigere; ac nihil præter rectum velle, vel facere: humaniſque actibus, tanquàm divinis arbitris, providere. Prudentiæ enim inſunt ratio, intellectus, circunſpectio, providentia, docilitas, cautio.*

Quid Prudentia & eius comites?

Cuncta in illo ſuaviſsimæ fœminæ eloquio, ne David (qui cum alijs in procinctu erat) exacerbaretur in totius domus exterminium, admovendo indignationi faces; imò econtrariò emolleſceret, & illa telum è manibus vocum blandimine eriperet. Ita ergo illum allocuta: *Ne ponat, oro, dominus meus Rex cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum Nabal, quoniam ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo.* Bipes eſt, ſed immeritò bipes. Pende fœminæ cautionem. Non dixit, *Super virum meum*, ſed *Super virum iſtum*; quaſi non agnoſceret, vel ſuum eſſe faſtidiret: de quo infrà *numer.* 15. *iniquum.* dicit, quaſi ſine æquitate, quippe iuſtitia, divitem & abundantem bonis honorare nobilem pauperem, ſummè, egentem. Nequibat profectò excuſare publicam ruſticitatem, exponens indolem, moreſque difficiles, quorum radix non ſolùm ſtultitia, ſed ſumma: quo ſagaci intuitu, ait, *Stultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo.*

Verſ. 25.

10 Obvia iam Tautologia: cuius quidem expoſitio perſpicuè facilis iuxta dicta *Tomis ſuperiorib.* Geminatio enim aliquando pro ſuperlativo profertur. Patet Deuteronom. 32. ubi ut indicaret Moyſes gentem ſine conxilio & prudentià, dixit: *Hæccine reddis Domino popule ſtulté & inſipiens?* Quo loco Maluenda ſubdit: *Popule defluens, marcide, languide, fatue, inſipiens, inſipide, flaccide, exhauſte, defecte, caſſe, ſtulte, nebulo, abiecte, perdite, caduce, inſulſe, vilis, carens & deſtitute ratione, cerebro, vigore ingenij, acredine, ſapore, virtute, intellectus ſapientiá humaná: Popule nihili, amens, aſynetos, In quo nec mica quidem ſit bonæ mentis, in quo nihil ſucci eſt.* Hæc cuncta, ut ſummam ſtultitiam Iſraëlitis legiſlator obijciat. Similiter Eccli. *Odivit anima mea ſenem fatuum & inſenſatum*: ideſt, fatuiſsimum. Pſalm.48. *Simul inſipiens & ſtultus.* Hoccine ſtylo etiam Ethnici uſi. Homer. 15. *Iliad.* v.104. *Stultos & inſipientes.* Euripid. in *Hippolyt.* v. 1012. *Stultus & planè deſipiens.* Unde ſenſus præcipuæ auctoritatis eſt in ſuperlativo modo. Q. d. Abijciat & abdicat dominus meus Rex huius viri frigiditatem, nec maneat altà mente repoſta; quippe ſtolidiſsimus & ſtultiſsimus eſt.

Deut. 32.6. Maluend. *Geminato pro ſuperlativo.* Eccli. 25.4. Pſal.48.11. *Prima expoſitio.*

11 Diſcrimina varia inter inſipientem & ſtultum ſignant S. PP. Caſsiodor. in *Pſalm. præf.* allegoricè per inſipientem intelligit Iudæum in Chriſtum non credentem, & per ſtultum Chriſtianum malè operantem. At hoc extra literam. Baſilius hìc per primum ſignat privatum prudentià, minùs ſolertem atque perſpicacem ad obeunda vitæ communis officia: per ſecundum autem deſtitutum communi rerum cognitione, quæ mentem hominis ornant. Didymus inſipientem accipit pro mentis experte, ſtultum pro mente pravà, & animi malignitate. Ambroſius inſipientem vocat, qui mala ſapit; ſtultum, qui nihil ſapit & ſtulta intelligit. Bruno Carthuſian. definit inſipientem, qui penitùs ignorat, ſed ex negligentia: ſtultum verò, qui non ignorat, ignorare tamen ex negligentia diſsimulat. Theödoretus declarat ſtultum, qui quod decebat ſcire noluit: inſipientem verò, qui ſapientiæ omninò expers eſt, cum malitia tamen. Auguſtin. legit: *Imprudens & inſipiens*, additque: *Quis eſt imprudens? Qui non ſibi proſpicit in futurum. Quis eſt inſipiens? Qui non intelligit in quo malo ſit.* Maluend. Inſipientem accipit pro inconſtanti, inſtabili, mobili, mutabili, vario, obliquo, tortuoſo & vertumno. Stultum verò pro bruto, belluino, beſtiali, pecuino, animali, pecudum more, hebete, bardo, ſtupido & fatuo. Aliqui fatuum intelligunt, pluſquàm ſtultum; quippe ſtultus aliquando errat, verùm fatuus ſemper deſipit. *Inter ſtultum, fatuum & ſtupidum* (ait Iſidorus lib. 1. *Differentiar.* num.500.) *quidam*

Caſsiodor. Baſil. Didym. *Diſcrimen inſipientis & ſtulti.* Ambroſ. Brun. Theodoret. Auguſt. Maluend. *Fatui, ſtupidi & ſtulti.*

Ve-

Veterum fatuum exiſtimant: qui nec quod fatur ipſe, nec quod alij dicunt, intelligat: Stultum verò hebetiorem corde. Unde Afranius: Ego, inquit, me ſtultum exiſtimo: fatuum eſſe non opinor. Ideſt, obtuſis quidem ſenſibus, non tamen nullis. Stupidus verò dictus eſt, quaſi lapideus, quaſi ſtolidus. Eadem D. Thom. 2.2. *q.*48. *art.*1. Nicolaus Leonicenus in illud Hippocrat. lib.7. *Aphoriſm.* 14. *Ex capitis ictu obſtupeſcentia & deſipientia*; ſubdit: *Deſipientia agnoſcitur loquentibus, agentibuſve nihil conſentaneum rationi. Obſtupeſcentia verò, quando neque aliquid dicunt, neque agunt, ſed apertis oculis quieti manent, ſimiles ijs, qui ex timore ſunt attoniti.* Ita eſt ſtupor, impoſità ſura ſuper femur; de quo egimus, *Tom.* 4. *Taut.* 9. *num.* 12.

Iſidor. Leonic.

12 Hæ geminationes ſuperlativum indicant, quaſi deficerent voces in difinitionem ſtultitiæ tantæ & talis; qua de cauſa accedit pro explicatione periphraſis. *Stultus* Nabal *eſt, & ſtultia cum eo*: ideſt, ſtultiſsimus, nimis ſtolidus: q. d. Non eſt ſimilis, nec excogitabilis: ita notus inſipientià, ut non ſit ſtultus, ſed ipſa ſtultitia. Quibat dicere quòd Nicobulus, apud Plautum in *Bacchid.* Act.5. ſcen. 1. à v. 1.

Secunda expoſitio.

Quicunque ubique ſunt, qui fuere, quique futuri ſunt poſthàc
Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè anteëo ſtultitiá & moribus indoctis.

Plaut.

Sic igitur, ſicut Fortuna fingitur arrogantibus, ſuperbis, ambitioſis, dempto capite humano, belluina imponere (ut de Alexandro Magno, Fortunæ alumno, accinuit Achilles Bocch. *Emblemat.* 66.

Superbus vt homo.

Fortunæ totum qui ſe permiſerit ultrò
Vero hominis regno ſpoliat ſe prorsùs, & ingens
Bellua ſit capitum multorum, luminis expers.)

Ach.Bocch.

Ita ut notaretur homo ſtultiſsimus, oſtendebatur olim ab Ægyptijs aſinino capite. *Eum qui rerum ignarus ſit* (infit Pier. Valer. lib. 32. *Hieroglyph.* cap. 52.) *nec rei cuiuſquam rationem norit, non amicitiæ, non hoſpitalitatis iura ſuſceperit, ipſe quis ſit, utrum ſit, an non ſit, id quoque neſciat; per aſininum caput, humano appoſitum trunco, ſignificabant. Aſinus imperitiæ hieroglyphicum.* Hinc natum axioma de homine ſtulto, nimirùm, *Caudam trahere.* Hiſpan. *Echarle una maza.* Indicat Horatius, 2. *Satyr.* 3. v.53. inquiens:

Homo aſinino capite. Pier. Val.

Qui te deridet, caudam trahat.

Horat.

Ubi Lævinus Torrentius ſubdit: *Sumpto à puerorum more proverbio, qui eorum, quos deriſui eſſe volebant, tergo caudæ inſtar apponere ſolebant aliquid, quo veluti pecudes haberentur.* Favent noſtrates: equidem ut ſignent hominem prorſus ſtultum, dicunt: *No le falta ſino la cola.* Haud ſecùs ſtylus Abigail in expreſsionem ſtolidæ barditatis Nabal. *Stultus eſt* (ait) *& ſtultitia cum eo.* Multi inſipientes, ſed non ſemper deſipiunt: multi ſtupidi, at non ſemper ſtupor mentis cum eis: Nabal verò ſtultus continuà paraphora, & eſt cum illo ſtultitia: equidem in æſtimatione prudentum inter univerſos inſenſatos claret ſtultiſsimus omnium. Arabic. *Nabal nomen eius indicat actiones & ineptias eius.* Si nomen à lacte, & iuxta nomen ſingularis ſtultitia; crevit nata cum illo inſipientia. Cum illo ſanè, etenim adolevit ætas, & ſimul ſtultiſsima fatuitas.

Quid ſit caudam trahere? *Tertia expoſitio.* Arabic.

13 Huc etiam pertinet, quod ſæpe diximus, geminationem ſcilicèt eiuſdem ſenſus diſcretis vocibus, ſumi pro epitaſi, ſive exaggeratione materiæ circa quam; ita ut prima ſententia uſurpetur pro *Non tantùm*, poſterior verò pro *Sed etiam Imò*, &c. Diximus *Tautolog.*2. *num.*21--5.*num.*18--& 7.*n.*13.ubi plura videſis atteſtantia. Iccircò Abigail varià periphraſi viri indicat ſtultitiam: iteratque inculcando ſententiam, q. d. Non ſolùm eſt ſtultus, ſed etiam ſtultiſsimus, nullo conſilio, innatà inſipientià omninò inſenſatus, ludibrium bipedum ſine ullo ſucco, neque mica prudentiæ, radiovè ſynderesis inter homines. Hinc Caietanus legit: *Brutalis, ignominiaque hominum.* Ioſeph. lib. 6. *Antiq.* cap.14. *Agreſtis & malis motibus, inſipiens.* Vigilantius ut vernaculè: *No ſolo mentecato, ſino mentecaton.* Aliquando fit pleonaſmicè, quod frequenter palilogice. Cantic. 1. 15. *Ecce tu pulchra es, ecce tu pulchrá es.* Ideſt, pulcherrima. Geneſ. 49. 22. *Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcens.* Hoc eſt, fortunatiſsimus. Pſalm. 34. 21. *Euge, euge*: nimirùm, ſummus plauſus, 1. Machab. 10. 15. *Labores laboraverunt*, pro graviſsimis exantlatis laboribus. Similiter apud Profanos: Euripid. Iphigen. in *Aulid.* v. 1313. *O mater, mater!* ſcilicèt, amantiſsima: v. 1487. *Veneranda, veneranda mater*: videlicèt, venerabiliſsima. Homer.

In geminatione ſententiarum, prima pro non ſolum, ſecunda pro Imò. *Quarta expoſitio.* Caietan. Ioſeph. *Palilogia pro ſuperlativo.*

mer. 12. *Iliad.* v. 175. *Pugnam pugnabant*: nempè, difficillimam. *Iliad.* 16. v. 66. *Pugnacibus ad pugnandum*; puta, fortiſsimè. Virgil. 2. Æneid. v. 756. *Si fortè pedem, ſi fortè tuliſſem*: ideſt, Spe nimis lata. Quod Plautus, in *Milit.* Act. 2. ſcen. 3. v. 16. *Fortè fortunà.* Idem Ovid. 6. *Metamorph.* fab. 7. *& Mater, Mater clamantem*, ſtylus hiccine indicat ſuperlativum, & quid in illo genere excedens. Unde pro ſtultiſsimo Hugo Cardinal. in *Luc.* 12. 20. legit: *Stultè, Stultè.* Caietan. *Stulte, imprudens.* Sic intelliguntur teſtimonia præfata *num.* 10. & 11. *Stulte & inſipiens, fatuum & inſenſatum, inſipiens & ſtultus*: & illud Chriſti, Luc. 24. 25. *Stulti & tardi corde*: quaſi ſtultiſsimi, uti Nabal, cuius ſtultitia ſine comitate comes.

Hug. Card.
Quinta expoſitio.

14 Aliter etiam cogito, nec ſine fulcro ſacræ paginæ, ut exceſſus, vel ſummus gradus rei alicuius oſtendatur; mos eſt apud Hebræos, uti abſtracto pro concreto. De Salomone dicitur Eccli. 47. 27. *Dereliquit poſt ſe de ſemine ſuo, gentis ſtultitiam*: ideſt, Roboam, non ſolùm ſtultum, ſed ſtultitiam; ut ſtultiſsimum exprimeret. Dialecto noſtrà pro ſumma ſtultitia, *Necedad de necedades.* Hoc nimirùm ſenſu, 1. Cor. 1. 23. dicit Paulus, quod Chriſtus crucifixus *Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia.* Pſalm. 35. 2. Ubi, *Dixit iniuſtus*: & Pſalm. 52. 2. *Dixit inſipiens*, legit Chald. *Dixit iniuſtitia: dixit inſipientia.* Eccle. 10. 6. *Eſt malum, poſitum ſtultum in dignitate*; Maluenda vertit in abſtractum, dicens: *Data fuit ſtultitia in elevationibus multis.* Pſalm. 38. 7. *Univerſa vanitas omnis homo vivens*: ideſt, homo vaniſsimus eſt. Pſalm. 54. 4. *Declinaverunt in me iniquitates*, pro *Iniqui*: ideoque infit: *& in ira moleſti erant mihi.* Pſalm. 77. 20. *Domibus iniquitatum*, pro *Iniquorum.* Philip. 3. 6. *Non ſumus circunciſsio* (pro *Circunciſi*) *qui ſpiritu ſervimus Deo.* In huiuſmodi propoſitum Profani quoque conveniunt. Homer. *Iliad.* 13. v. 247. *Allocuta eſt potentia Idomenei.* Hoc eſt, potens Idomeneus allocutus eſt Principes Græcorum. Aulæ ferunt huiuſmodi phraſes: quapropter non dicimus niſi Maieſtatem, Excellentiam, Dominationem, Serenitatem, &c. Sophocles in *Antigon.* v. 762. dicit *Odium*, pro Inviſa: & in *Philoct.* v. 1016. pro *O ulyſſes*, profert: *O odium!* Theocrit. *Edyl.* 14. v. 36. *Mea peſtis, tibi non placeo?* Scelus pro ſcelerato, phraſis Terentiana eſt: in *Andria*, Act. 3. ſcen. 5. v. 1. *Ubi illic eſt ſcelus, qui me perdidit?* In *Eunuch.* Act. 4. ſcen. 3. v. 3. *Scelus, poſtquàm ludificatus eſt virginem*: & Act. 5. ſcen. 6. v. 17. *Scelus, nos irridere?* Obvia teſtimonia apud Plaut. Seneca de *Tranquill.* cap. 15. ſuffragatur, dicens, *Occurrit ſcelerum felicium turba*, pro *ſceleratorum.* Prompſit Martialis, *lib.* 11. *Epigr.* 93.

Eccli. 47. 27.
Abſtractum pro concreto.
Maluend.
Homer.
Pro ſuperlativo.
Sophocl.
Theocrit.
Terent.
Senec.

Mentitur qui te vitioſum Zoile dixit:
Non vitioſus homo eſt, Zoile, ſed vitium.

Martial.

Conſonant teſtimonia pro exceſſu ſtultitiæ Nabal: etenim eò pervenit, quò nullus ſtolidus: Ita deſipit inops conſilij, impos mentis, eubulià vacuus; ut non ſolùm dicatur ſtultiſsimus, ſed ipſa puta pura, mera ſtultitia. Sic per ſarcaſmum de ſtolidiſſimo longè latèque deſipiente, in *Adelph.* Act. 3. ſcen. 3. v. 40. dicit Terentius: *Tu, quantus quantus, nil niſi ſapientia es.* Vide Donatum hìc. Sapientia ironicè pro ſtultitia. Unde Plautus in *Amphitr.* Act. 3. ſcen. 2. v. 23. ſuccinit: *Stultior ſtultiſsimo.*

Sexta expoſitio.
Terent.

15 Clareat ergo magis inſipientia Nabal ex ordine verborum Abigail. Non dicit ſtultum cum ſtultitia, ſed *ſtultum & ſtultitia cum eo.* Appoſitè. Primum aliquando indicaret actum, ſecundum autem deſignat habitum, difficilè mobilem à ſubiecto: ſicque ſtultitia cum illo eſt, & individuus comes, imò individuam vitam gerens, quia magis eius uxor ſtultitia, quam ego. Innuit, dum dixit Davidi: *Virum iſtum*, & *non meum.* Licèt vir meus ſit, cum quo ſemper habitare, iuris eſt; diligit magis ſtultitiam uxorem, quàm me; ideoque *ſtultitia eſt cum eo.* Hæc pro me ſufficitur. Non habet ſtultitiam amicam, aut amaſiam, matremve, aut ſponſam; ſed coniugem, quam diligit toto corde, & ſervat pectore. Haud novum, filios Fortunæ dicere fortunatos: at quùm per ſomatopœiam, aut characteriſmum (uti dum Plaut. in *Mercator.* Act. 5. ſcen. 2. v. 4. dicit:

Verſ. 25.
Somatopœia.

——*Ibi ſex ſodales reperi, vitam, amicitiam,*
Civitatem, lætitiam, ludum, Iocum.)

Plaut.

Effingitur Sortis & Felicis quaſi matrimonium; oſtendimus fortunatiſsimos. Siccinè fictum, Timotheum, Cimonis filium, Athenienſium Ducem, nulla peritià militari præditum, tot præclara geſsiſſe, & ultra vota; quia impensè fautus à cæca Fortuna: huius enim dicebatur maritus, quia illo ſtertente, uxor circuibat muratas urbes, ac in rete contractas Timotheo quieſcenti tradebat capiendas.

Qui filij Fortunæ & mariti?

Huic urbes captas Fortuna in retia cogit
Dum iacet, & molli membra quiete levat.
Sic multis mens læva, quibus ſint Numina dextra,
Et malè res cœptæ, res benè ſemper eat.

Dion. Leb.

Accinit Dionyſ. Lebeus-Batillius, *Embl.* 30. Scomma fictum ab invidia ingenioſè retorſit, ut notant Plutarch. in *Apophthegm. Græcor.* & Eraſm. Roter. *lib.* 5. n. 21. etenim ut cognoſcerent, illo duce inſperata in ſinum de cœlo non cecidiſſe; reſpondit: *Si urbes tantas capio dormiens, quid facturum cenſetis expergefactum?*

Fortuna Timothei.
Plutarch.

16 Similiter Servius Tullus dictus Fortunæ non alumnus, ſed maritus; cui illa obſequebatur ita, ut ex filio ſervæ Rex conſtitueretur Romanorum, Fortunaque conficeret quicquid Servius etiam ſomnians imperaret. Vide Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 3. *Antiq. Rom.* cap. 53. & tot. *lib.* 4. In felicitatis ſignum, *illo dormiente flamma ex eius capite emicuit, matre, ipſáque Regina inſpectante cum mulieribus & alijs, qui tunc fortè aderant: nec priùs ardere caput deſijt, quàm excitato à matre, flamma ſimul cum ſomno evanuit.* Idem Plinius, *lib.* 2. *cap.* 107. & *lib.* 36. *cap.* 27. In omen ergo bonum felicitatis Aſcanij, Virgil. lib. 2. *Æneid.* à v. 682. cecinit:

Servi Tulli.
Halicarnaſ.
Ignis fatuus felicitatis ſignum.

Ecce levis ſummo de vertice viſus Iulij
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora paſci.

Virgil.

Adiſis La-Zerd. hìc, videſiſque, quæ fusè diximus, *Tom.* 3. *T.* 4. *à n.* 15. Hoc enim intuitu ipſe Tullus templa erexit gratus Fortunæ Bonæ & Virili, ut refert Halicarnaſ. ubi dudùm, *cap.* 24. & poſtquam aſſecutus eſt regnum etiam Fortunæ Forti, Primigeniæ & Maſculæ. Plutarch. *Rom. qq.* 74. Quo magis propendit fuit templum Fortunæ Parvæ, *cuius ædem conſecravit primus, in qua ſignum ſuà prætexta ornatum dedicaſſe, & longo tempore manſiſſe incorruptum*; inquit Alexand. ab Alexandr. 1. *Genial. dier.* cap. 13. Pridem Plinius lib. 8. *cap.* 47. dixerat: *Factam à Tanaquile togam regiam, undulatam in æde Fortunæ, qua Servius Tullus fuerat uſus.*

Fortunæ cognomina.
Alex. ab Alexand.
Quid in templo Fortunæ Parvæ?
Plin.

17 Eodem modo pro pignore futuri Imperij oblata in connubium Fortuna Servio Sulpicio Galbæ. Haud immeritò apud Romanos colebatur *Fortuna Viſcata*: non quia pennata viſco capitur; ſed *quia procul ab ea capiamur*; ut inquit Plutarch. quò nuper. Modò illa diligat, perficientur cuncta, quantunvis amaſius dormiat.

Fortuna Viſcata.
Plutarch.
Iuvenal.

Si Fortuna volet, fies de rhetore Conſul.

Ut ait Iuvenal. *Satyr.* 7. v. 197. *Sumptà virili togá* (infit Sueton. in *Galba*, cap. 4.) *ſomniavit Fortunam dicentem, ſtare ſe ante fores defeſſam, & niſi ocyus reciperetur, cuicunque obvio prædæ futuram. Utque evigilavit, aperto atrio, ſimulacrum æneum Deæ cubitali maius iuxta limen invenit; idque gremio ſuo Tuſculum, ubi æſtivare conſueverat, avexit: in parte ædium conſecratum, menſtruis deinceps ſupplicationibus, & pervigilio anniverſario coluit.* Illa verò zelotypià laboravit. *Monile margaritis, gemmiſque conſertum* (ait idem ibid. *cap.* 18.) *ad ornandum Fortunam ſuam Tuſculanam ex omni gaza ſecreverat: id repentè quaſi auguſtiore dignius loco, Capitolinæ Veneri dedicavit; ac proximà nocte ſomniavit ſpeciem Fortunæ querentis fraudatam ſe dono deſtinato, minantiſque erepturam & ipſam, quæ dediſſet. Luce primá cùm Tuſculum excucurriſſet* (ſimulacrum evanuerat) *nihil invenit.* Eadem apud Alexand. ab Alex. *lib.* 1. *cap.* 13. In quæ non merſa cæca Gentilitas! Canit ex illis Lucretius, lib. 2. de *Rer. nat.* v. 14.

Sueton.
Galbæ ſomnium.

O miſeras hominum mentes! O pectora cæca!
Qualibus in tenebris vita, quantiſque periclis!

Lucret.

Stoliditas profectò ſumma, ſed limitem tranſilivit audacia, dum non ſolùm cum Fortuna, ſed cum alijs Deabus connubia arroganter celebrabant. Conſtat, 2. Machab. 1. 13. ubi de Antiocho Epiphane dicitur: *Cecidit conſilio deceptus ſacerdotum Naneæ: etenim cum ea habitaturus venit.* Idem fecerunt Athenienſes cum Marc. Antonio ſub nomine Dionyſij, ſeu Liberi Patris, ut ſuam Minervam duceret; uti ridet Marc. Seneca, *Suaſor.* 1. de quo Nos latè, *Tom.* 8. *T.* 11. ad illud Ioann. 3. 29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt.* Hac igitur de cauſa ædes erecta Fortunæ ſub titulo *Virginis*, ut refert Plutarch. *Roman. qq.* 74. etenim qui fortunatus, corrumptam ducebat; qui verò fauſtiſsimus ſimilem haud habens in felicitate, virginem; quaſi nullus per-

Connubium hominum cum Deabus.
Quæ Fortuna Virgo?

perveneri, nec prævenerit thalamum: per Catachreſim liberiorem metaphoram; quo ſenſu nomen Virginis indicat nec domitum, nec violatum; ut notat Ar. Montan. de *Arcano ſerm.* cap. 84. & Nos diximus, *Tom.* 2. *T.* 6. *n.* 22.

Numæ coniugium cum Egeria, quorſum?
Plutarch.

18 Etiam fictum à Priſcis matrimonium Numæ cum Egeria Nympha, vel Dea, ob prudentiam in regimine, quaſi ab illo decreta eſſent oracula, crederentque folia recitare Sibyllæ. *Quòd guſtaviſſet diviniorem conſuetudinem* (inquit Plutarch. in *Numa*) *ac dignus Deûm connubió habitus; cùm Egeria Dea eius amore capta, degeret, virque beatus, & rerum divinarum ſapiens evaſiſſet.* Criſim nota: *Equidem obſcurum non eſt* (infit) *eum ſermonem ſimilem eſſe antiquarum illarum fabularum, quas Phriges de Arte, Bythini de Herodoto, de Endimione Arcades acceptas approbarunt.* Hac quoque metaphorà, ut ſapientiſsimus evaderet Salomon, dicit, Sap. 9. 10. *Mitte* ſapientiam *de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ; ut mecum ſit, & mecum laboret.* Præmiſerat enim, cap. 7. 10. *Super ſalutem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui pro luce habere illam.* Clariùſque cap. 8. 2. *Hanc amavi, & exquiſivi à iuventute mea, & quæſivi ſponſam mihi eam aſſumere, & amator factus ſum formæ illius:* & v. 18. *Circuibam quærens, ut mihi illam aſſumerem.* Vide Pined. de *Reb. Salom.* lib. 3. cap. 3. Siccine, quia Iob ſimplex ac timens Deum, dixit illi coniux, cap. 2. 9. *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua?* Hiſpan. *Aun eſtás aora caſado con tu ſimpleza?* Non aliter cogitandum pro ſenſu genuino verborum Abigail: etenim cum ſub metaphora connubij, phraſi eleganti, notetur cohabitatio, ex qua individuæ vitæ conſuetudo, & coniunctio intima; ut clareat quanta ſtultitia cum ſtulto Nabal; dicitur, ſtultitiam habitare cum illo, & inſeparabiliter, quaſi eſſent coniuges, illa uxor, ille non tam filius, quàm maritus; quorum connubio qui duo, iam non duo; ita ut qui diceret ſtultitiam; intelligeret Nabal, & econtra. *Secundum nomen ſuum ſtultus eſt.* Ubi Pagn. *Secundum nomen ſuum, ſic eſt Nabal nomen eius.* Sept. *Iuxta nomen ſuum hic eſt, Nabal nomen ei, & inſipientia cum eo.*

Somatopœia in Scriptura.
Salomon ſponſus Sapientiæ, Nabal Stultitiæ.
Septima expoſitio.
Verſ. 25.
Pagn. & Septuag.

Conveniunt rebus nomina ſæpe ſuis.

19 Stultitià multos viguiſſe legimus, unde adagia de ſtultis collecta per Eraſm. Roter. in *Chiliadib.* Famoſiores ergo notandi; ut præſtet ſtoliditas, uxor Nabal. De Pſyllis, ex Herodoto, lib. 4. refert Gellius, lib. 16. *Noct. Atticar.* cap. 11. *Quondàm fuiſſe in terra Africa, conterminos Naſamonibus, Auſtrumque in finibus eorum quodam in tempore perquàm validum ac diuturnum flaviſſe: eo flatu aquam omnem in locis in quibus colebant, exaruiſſe: Pſyllos re aquariá defectos, eam iniuriam graviter Auſtro ſuccenſuiſſe: decretumque feciſſe, uti armis ſumptis, ad Auſtrum perinde quaſi ad hoſtem iure belli res repetitum proficiſcerentur. Atque ita profectis, ventum Auſtrum magno ſpiritus agmine veniſſe obviam; eoſque univerſos cum omnibus copijs, armiſque, tumulis montibuſque arenarum ſuperiectis operuiſſe: eo facto Pſyllos ad unum omnes interiſſe.* Indos Solem dilapidare, & Æthiopes in illum ſagittas mittere, diximus, *Tom.* 4. T. 3. D. 1. n. 4. & T. 8. D. 3. n. 5. refertque Strab. *lib.* 17. *n.* 565. Thraces dum tonat, tela in cœlum eiaculantur: idem *lib.* 8. *num.* 50. Ita bardi deſcribuntur, ut renuentes perficerent molem improbo labore; quia fabricatis ſcalis, his ad cœlum aſcenſurum, accuſaturumque apud Iunonem, interminabatur Præfectus. Beyerlinck, in *Theatr.* lit. S. Callicon fuit ſtultiſsimus, etenim cum ollam pro pulvinari ſuppoſuiſſet capiti, ut mollior quieſcenti eſſet & commodior; lanà refercit. Euſtach. in *Iliad.* 10. *Homer.* Non abſimile narratur de ruſtico quodam, qui ſedens in aſino cum ſacco farinæ, impoſuit humeris, ne pondus gravaret beſtiam. Quidam nomine Lobelinus, quia novà tunicà indutus, ab occurrentibus quærebat, An viderint Lobelinum? *Menſa Philoſoph.* tract. 4. cap. 16. De Corœbo refert idem ibid. Lucian. dialog. de *Amorib.* ex quibus Eraſm. loc. cit. *chil.* 2. *Centur.* 9. *Adag.* 64. undas maris intendiſſe numerare, cùm neſciret præ ſtultitia ultra quinque numeri ſupputationem. Plura ſtulta ſignat Theöcrit. *Edyll.* 16. v. 60. ſubditque:

Stulti inſigniores.
Aul. Gell. *Pſilli.*
Indi & Æthiopes.
Thraces.
Callicon.
Corœbus.

Sed par eſt labor in litore undas numerare.

Theocrit.

20 Melitides pariter famoſus morio. Ducta uxore, nuptam novam haud attigit, veritus ne ſe illa accuſaret apud ſocrum. Eraſm. *Chiliad.* 4. *Centur.* 4. *Adag.* 69. Quia everſà Troia, venit auxilium laturus Priamo; ait Euſtach. quo ſupr. & Ioan. Text. lib. 5. *Officin.* cap. 32. De Acco vetula dicit idem, *lib.* 2. *cap.* 60. in ſtultitiam incidiſſe, quia vidit in ſpeculo faciem ſenio deformatam. Addit Cœl. Rhodigin. *lib.*

Melitides.
Acco vetula fatuiſsima.

17. *cap.* 2. *Cùm ſe ampliùs contemplaretur in ſpeculo, imaginem ſuam perinde ac mulierem alteram alloqueretur, innueret, ſummurmuraret, arrideret, interdùm comminaretur, promitteret, ſublandiretur, & quicquid confabulantes ſolent, numeris omnibus impleret. Etiam clavos nonnunquàm ſpongià veluti malleo impingere conata eſt.* Eadem apud Plutarch. de *Pugnis Stoicor.* & Iacob. Bornitium, *Embl.* 25. Imitatus huiuſmodi fatuitatem Caligula de quo *num. ſeq.* igitur, ut in eo narrat Sueton. *cap.* 23. *Interdiù cum Capitulino Iove ſecretò fabulabatur, modò inſuſurrans, ac præbens invicem aures; modò clariùs nec ſine iurgijs.* De Harpaſte, uxoris Senecæ ſervà, dicit ipſe *Epiſt.* 50. *Hæc fatua ſubito deſijt videre. Incredibilem narro rem, ſed veram: neſcit eſſe cæcam: ſubinde pædagogum ſuum rogat, ut migret: ait domum tenebroſam eſſe.* Plutarch. de *Non iraſcendo*, infit: *Xerxes etiam æquori ſtigmata & verbera inſixit, atque ad montem miſit epiſtolas. Noli divine Atho, qui nubes attingis vertice, operibus meis præbere lapides vaſtos, & parùm tractabiles: alioquin ipſum te excindam & in altum proijciam.* Artemon ita ſtupidus fuit, ut diu intra domus ſepta ſe contineret, duobus ſervis æreum ſcutum ſupra eius caput ſubſtinentibus, ne quid noxium ſupernè excideret. Si quando autem tecto egredi congeretur, lecticà tecto adopertà geſtabatur. Textor, quo nuper, lib. 5. cap. 30. & Cœl. Rhodigin. *lib.* 9. *cap.* 11. pluraque id genus refert Gallenus libell. de *Affectis loc.* Zenophanius ita ſtultus, ut plus rideret, quò magis riſum cohibere niteretur. Raviſ. Text. ibid. *cap.* 32. Quid dicemus de riſu Democriti & fletu Heracliti? Ovvenus lib. 2. *Epig.* 46. facetè accinit:

Cœl. Rhod.
Caligula.
Sueton.
Harpaſte.
Senec.
Xerxes.
Plutarch.
Artemon.
Raviſ. Text.
Zenophanius, Heraclitus, & Democritus.

Ille nihil niſi riſit: & iſte nihil niſi flevit:
Iſte ne ridendus, flendus an ille magis?

Ovven.

Vide Diogenem Laërt. de *Vit. Philoſoph.* lib. 5. & 9. Totum ſtultitia; qua de cauſa Sedul. *Carm.* lib. 1. v. 328. modulatur:

——*Prudentia quorum*
Stulta iacet, quia vana Deo eſt ſapientia Mundi;
Alter amat fletus, alter criſpare cachinnum:
Diverſiſque modis par eſt veſania cunctis.

Sedul.

21 Attonitæ mentis & inſipidæ fuit Caligula, de quo mira Suetonius refert. De triumpho è maris conchylis diximus *Tom. præced.* T. 3. D. 6. 15. de equo electo in Conſulem, hìc *Tautolog.* 4. n. 11. ſed mirum, quanta fatuitas cordi inſederit: etenim cùm ſpectaculo aſideret, & ſubito cœlum tonaret, furibundus ſeſe erexit, dixitque: *Si iteres, videas ò Iupiter, ne ſuccenſeam.* De Claudio idem in eo, *cap.* 39. ſubdit: *Inter cætera mirati ſunt homines & oblivionem & inconſiderantiam. Occiſà Meſſalinà, paulò poſtquàm in triclinio decubuit, cur Domina non veniret, requiſivit. Multos ex his quos capite damnaverat, poſtero ſtatim die & in convivium, & ad aleæ luſum admoveri iuſsit. Adſciturus in nomen familiæ ſuæ Neronem, quaſi parùm reprehenderetur, quòd adulto iam filio, privignum adoptaret; identidem divulgavit, Neminem unquàm per adoptionem familiæ Claudiæ inſertum.* O ſumma fatuitas! Vide Tacitum, lib. 12. *Annal.* cap. 25. *Sermonis verò rerumque* (infit Sueton. *cap.* 40.) *tantam ſæpe negligentiam oſtendit; ut nec quis, nec inter quos, quove tempore ac loco verba faceret, ſcire ac cogitare exiſtimaretur.* Dubitare modò poſſumus, uter ſtultior, hìc, vel Romanus Senatus? *Sententiam militum* (ait Tacit. ubi dudùm, *cap.* 69.) *ſecuta Patrum Conſulta, cœleſteſque honores Claudio decernuntur.* Haud aliam excuſationem habent Romani in huius fatuiſsimi gloria, niſi ſtultitia ex gaudio Claudij, iam fato functi, uti celebravit iocosè circunſpectus Seneca in *Claudij lud.* Præſagà nare cognovit eius mater, quandoquidem, ut refert *cap.* 3. Tranquil. *Portentum eum hominis dictitabat, nec abſolutum à natura, ſed tantùm inchoätum: at ſi quem ſocordem argueret; ſtultiorem (aiebat) filio ſuo Claudio.* Satis ergo, ſiquidem deërit calculus, cùm ſtultorum infinitus ſit numerus. Hanc horum & ſimilium ſtultitiam; quaſi in compendio retulit Abigail, dicens de Nabal: *Stultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo:* equidem illo rerum articulo, factis factis & dictis dictis; ſummam & incomparabilem oſtendit viri ſtultitiam. Sic illa apud Terentium in *Eunuch.* Act. 5. ſcen. 6. verſ. 8.

Caligula.
Sueton.
Claudius ſtolidiſsimus.
Idem.
Tacit.
Sueton.
Octava expoſitio.

Non poſſum ſatis narrare.
Nunquàm pol hominem ſtultiorem vidi, nec videbo.

Terent.

22 Stultitia aliquando in Scriptura ſumitur pro vitio, peccato, aut iniquitate ver-

Stultitia pro peccato.

verbo aut facto; ut *Stultè egi*: 1.Reg. 13.13-26.21-2.Reg.24.10. *Noli facere ſtultitiam banc*: *Eris quaſi unus de inſipientibus*. 2.Reg.13.12.13. *Stultè locutus eſt*. Iob. 34.35. *In multis ſermonibus invenietur ſtultitia*. Quod quidem clarè exprimitur Numer.12.11. *Ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtultè commiſimus*: hoc eſt, quaſi rationales non eſſemus. In eodem ſenſu acceptio apud Stoicos: Senecam adi, Epiſt. 1. & 53. Plautus in *Amphitr*. Act.2.ſcen.2.v.77. *Num ſtultitia acceſſit, aut ſuperat ſuperbia?* & Horat.1. *Carm*.Od.3.v.38.

Plaut.

Cœlum ipſum petimus ſtultitià: neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Iovem ponere fulmina.

Horat.

Pro mentis diminutione

In præſenti autem Pleonaſmo, haud pro vitio ſtultitia profertur; ſed pro mentis diminutione aut inopià, attonitoque cerebro. Geneſ.31.28. Iacobo dicitur à ſocero: *Stultè operatus es, & nunc quidem*. 1.Cor. 3. 19. *Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum*. Diſcrimen prompſit Salomon, Eccleſ.1.17-2.12. *Dedi cor meum ut ſcirem:.:.erroreſque, & ſtultitiam*. Ita Ovidius, 1.*Triſt.Eleg*.2.v.99.

Imò ita ſi ſcitis: ſi me meus abſtulit error,
Stultaque mens nobis, non ſcelerata fuit.

Ovid.

Suetonius in *Claud*. cap. 29. *Inſcius plerunque & ignarus*. Horatius, lib.1. *Satyr*. 3; à verſ.49.

——*Error certo de tramite pellit:*
Ille ſiniſtrorsùm, hic deorsùm; unus utrique
Error, ſed varijs illudit partibus:.:.Eſt genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis.

Horat.

Cœl.Rhod.

23 Pro quo optimè Cœl. Rhod. *lib*. 17. cap. 3. ex Galleno aſtruit. *Imaginandi vim, qua ſenſibilia apprehenduntur omnia: item cogitandi facultatem, ſive diſcernendi; quæ facienda à non faciendis diſcernit. Sequitur poſtremò memoriæ poteſtas, quæ præterita ſuggerit. Ab imaginatione ducit Gallenus exordium, ac eius eſſe nocumentum unum putat, qui dicitur Stupor. Aliud quod Congelatio. Aliud Alienatio. Nocumentorum verò diſcretivæ potentiæ, aliud dicitur Ablatio, ſicut Amentia: aliud Diminutio, ut Stultitia: aliud Corruptio, ut Deſipientia. In memoriali autem poteſtate aut deſtrutio ineſt actionis, ut in Lethargia, aut diminutio motus, & vocatur Inſania.* Mirificè, lepidè, vividè, & ingenioſè; ſed adhuc conſiderandum in ſtultitia diſcrimen diminutionis, vel corruptionis cerebri. Stulti igitur ſunt ſine malitia, aut malignitate; qui dicuntur inſenſati, ſtolidi, ficulnei, blitei, abderitici, vecordes, ſimplices, ſiderati, inepti, ſtupidi, hiantes, fatui, ſine mente, putido cerebro. Grecè, *Moriones*: Hiſpan. *Simples, mentecatos, bobarrones, papanatas, zampatortas*. Alij utique ſunt, quorum mentis diminutio atque corruptio patet, ſimulque duritia mentis: tenaciter adhærentes conceptis ſemel, adinſtar ſanguiſugæ

Quid ſtultitia & deſipientia, ſtupor & alienatio?

Qui ſtulti diminutione diſcretivæ potētiæ?

Non miſſura cutem, niſi plena cruoris, hirudo.

Horat.

Quaſi cadere cauſà in meditata inſipientia, eſſet fateri ſtultitiam: gratumque videtur proſequi, ne cognoſcatur error, cùm magis in pertinacia diſpaleſcat, fiatque noviſsimus error peior priore. Hi dicuntur capitones, agreſtes, ruſticani, ruſtici, rudes, bardi, inurbani, indolati, ſtipites, & trunci. Græc. *Ateramni, trobatæ*. Hiſpan. *Majaderos, maſtines, moſcateles, bobalciſones, villanchones con mas coſtillas, que un eſtolon*. De primis dicitur, Proverb. 11. 22. *Circulus aureus in naribus Suis, mulier pulchra & fatua*. Eccli.21.17. *Cor fatui quaſi vas confractum*. Euripid. *Iphigen. in Aulid*. v.394. *Stultitia mentis*. Sophocl. in *Electr*. v.1339. *O plurimum fatui, & mentibus privati!* Noviſsimi non ſolùm laborant paraphori, ideſt, errore mentis, ſed duplici ſtultitia ex perſiſtentia in errore. Unde Prov.27.22. *Si contuderis ſtultum in pila, non auferetur ab eo ſtultitia eius*. Ezech.3.7. *Domus Iſraël nolunt audire: attritâ fronte eſt, & duro corde*. Qui ſibi, cæteriſque dicunt:

Qui eiuſdē corruptione?

Soli nos ſapimus, cæteri verò deſipiunt.

Euripid.

Ut apud Plaut. in *Bacch*. v.196. & Iuvenal.*Satyr*.13. à v.237.

Cùm ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia.
——*Ad mores natura recurrit*
Damnatos, fixa & mutari neſcia.

Iuvenal.

Hi non ſolùm ſtulti, ſed eſt ſtultitia cum eis.

24 Liquet igitur unde inſignis ſtultitia Nabal, quippe non tam morio & ſto-

ſtolidus; quàm agreſtis capito, ruſticus & indolatus. In erroribus perſiſtit, quaſi mira geſſerit.

Maxima ſtultitia, perſeverare in errore.

Adeonè ingenio eſſe duro, atque inexorabili,
Ut neque miſericordià, neque precibus molliri queat.

Terent.

Ut inquit ſimilli in articulo Terent. in *Phorm*. Act. 3. ſcen. 2. v. 12. Haud revocant vel commoda propria, nec qui rident, nec qui lamentantur. Ruit,

——*Clamet amica,*
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis pater & uxor,
Heic foſſa eſt ingens, heic rupes maxima, ſerva:
Non magis audierit, quàm Fuſius ebrius olim.

Horat.

Horat. 2. *Satyr*.3. v.57. Eſſet ſolùm Nabal ſtultus, ſi deſiperet, & eum ſtoliditatis pœniteret: at proh dolor! eſt ſtultitia cum eo, quia neſciens cum quibus, inter quos, quove tempore, vel loco verba facit, perfricta fronte, eſtò inſipida, eſtò acriora ſtolidiùs defendit. Hinc iungit Salomon *Errores, & ſtultitiam*; quia maxima ſtultitia, perſeverare in errore.

Eccl.1. 17.

Agreſtis eſt, & ad omnia iracundus & contumax.

Theocrit.

Ait Theöcrit.*Edyl*.22.v.58. Corpus eſt ſine pectore, cranium ſine medulla, cor ſine vitalitate, aſinus Antronius, ſus Bœotica, Margite ſtultior, Chærephonte inſipidior, ſine grano ſalis, & in cunctis aſinus ad Lyram. Dum mater concepit, ſtultitiam concepit, & in moleſtiam cunctorum in lucem protulit. Aptè in genitricem cadit iocus Soſiæ apud Plautum, in *Amphitruon*. Act.2.ſcen.2.v.87.

Expoſitio nona.

Non eſt puero gravida Alcmena, ſed inſaniâ.

Plaut.

25 Hinc fatui, ſtolidi ruſticani, præut cogitant ſine diſcretione rerum & perſonarum, ſtultè loquuntur, & gaudibundi dum proferunt. *Os fatuorum ebullit ſtultitiam*. Proverb. 15. 2. ex abundantia cordis os loquitur. Unde intelligitur illud: *Stultus fatua loquetur*, quia *fatuus* eſt *inſenſatus*. Idem dicit Euripid. in *Bacch*. v. 74. *Stultus ſtulta loquitur*. Ideſt, cognoſcitur per loquelam ſtultus. Sunt homines vaſa lutea: habent enim rationis theſaurum in vaſis fictilibus, ac tinnitu cognoſcuntur an fracta vel integra huiuſmodi vaſa. Unde Eraſmus, ubi ſupr. *Chil*. 1. *Centur*. 1. *Adag*. 98. inquit: *Hominis figura oratione cognoſcitur*: mentis ſanè imago quodlibet verbum. *Oratio vultus animi eſt*. Senec. *Epiſt*.115. Stultus cum tacuerit, ſapiens reputabitur. Quia loquitur ſtultus eſt, & quia loquitur ſtulta, eſt ſtultitia cum eo. Fatuitas igitur pro illotunc latuiſſet, vel aufugeret, ſi taceret. At quando cum ſtulto ſilentium habitare potuit? Nunquàm amicè. Deſipuit Nabal, & ut clareret deſipientia, erupit in probra improvidus, morologus, & in ſtultiloquio linguarius. *Cor inſipientium provocat* (Vatabl.*prædicat*) *ſtultitiam*. Prov.13.23. & Eccli. 21. 28. *Labia imprudentium ſtulta narrabunt*. Speculum cordis profectò verba. Caperatæ probra frontis ſunt frictæ & refrictæ, quin à ſemel apprehenſo removeri permittant, qui *per iocum ſtulti operantur ſcelus*. Prov.10.23.

Iſai. 32. 6.
Eccli. 25.4.

Eraſm.

Senec.

Expoſitio decima.

Et quid tam parvum eſt? Sed nullo thuræ litabis,
Hæreat in ſtultis brevis ut ſeminuncia recti.

Perſ.

Ut dicit Perſius, *Satyr*.5.v.120. Cogitant quippe uti magnum, quod prudentes averſantur, vel videntes profusè in cachinnos ſolvuntur.

Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam.

Terent.

Canit Terent. in *Adelph*. prolog. v. 17. Hæc dicitur ab Horat. quo ſupr.v.43. nequam fatuitas.

Quem mala ſtultitia, & quemcunque inſcia veri
Cæcum agit.

Horat.

A Plauto in *Milit*. Act.3. ſcen. 3. v. 5. *Stultitia atque inſipientia inſulſa & maxima*. A Siracide, cap. 22. 13. dicitur fatuitas & impietas. *Luctus mortui ſeptem dies: fatui autem & impij, omnes dies vitæ illorum*. Pende, *Vitæ illorum*. Unus impius & fatuus, ſed dicit, illorum; quippequàm multi ſtulti continentur in illo. Quàm appoſite conſtat per Roboām, qui ut vidimus, *n*.14. dictus *Gentis ſtultitia*: & ut liqueret, in illo quanta erat; legit Syr. *Multiplex ſtultitia*. Plaut. in *Curcul*. Act.4. ſcen.3. v.19. *Stultior ſtulto fuiſti*. Hoc eſt eſſe ſtultos & ſtultitiam cum illis; quoniam cognoſcunt ſtulta verbis proferre, & tamen proferunt.

Eccli.22.13

Unus & multi ſtulti qui ſtultiſſimus.

Syr.

26 Fixo Nabal perſeverabat in ſtultitia pede, dupliciter ſtultus, nitendo contra pa-

Expoſitio undecima.

parietem pro ſtoliditate ruſtica, ſemel conceptâ. Cor illi intrinſecùs èmortuum, ſeſe contentus erat. Haud taciturnus ſtatua exijt, ſed buccona in dicteria, atque intolerabilia probra; quibus ſibi gratus, & alijs uti inſipidus ridendus. Sic ille apud Terent. in *Adelph.*Act.4.ſcen.2.v.9.

Terent.

Rideo hunc. Primum, ait, ſe ſcire: is ſolus neſcit omnia.

Expoſitio ultima.

Cum neſcit, ſtultus eſt; at dum cogitat cæteros falli, & ſe ſolùm ſcire; ſtultitia eſt in eo; & ſumma ſtultitia, quoniam de mentis diminutione ad corruptionem fit tranſitus: ſimulque ſtulti manent ſtulti & in ſtultitia amentes. *Iſti ſunt mores inſanientium ſtultorum*: dicit Euripid. in *Bacch.* v.398. equidem dum ſtultitia cum illis, non ſolùm ſtulteſcunt, ſed inſaniunt. Hinc Proverb.15. *Stultitia gaudium ſtulto*; etenim, ut ait Virgil.6. *Æneid.* v.278. Illis *mala mentis gaudia.* Et Terentius, quò ſupr. in *Eunuch.*clamat:

Euripid.
Prov.15.21
Virgil.

Scitum herclè hominem hic homines prorſùs
Ex ſtultis inſanos facere.

Terent.

Cicer.

Superimponitur ſtultitiæ ſtultitia, *ut hominem* (inquit Cicer.4. *Philipp.*) *ſtultum magis etiam infatuet.* Qua de cauſa addictis ſtoliditati tot ineptijs, de Heliogabalo dixit Ælius Lampridius, in eius vit. *Eum ex ſtulto ſtultiorem faciebant.* Canit *lib.2.Satyr.3.* v.220. Horatius:

Integer eſt animi? Ne dixeris: ergo ubi prava
Stultitia, ei ſumma eſt inſania: qui ſceleratus,
Et furioſus erit.

Horat.

Ex qua ſtultitia amentia?

Objicitur ergo Nabal quàm ſtultus & qualis. Stultus, quia mentis impos: & ſtultitia cum eo; quoniam haud illam unquàm relinquens, nec cognoſcens, nec ſocietatis pœnitens; ex ſtulto per attonitam indolem, tranſivit in furibundum amentem. Uſurpetur ex Ovid.2.*Triſt.Eleg.*unic.v.15.

At nunc (tanta meo comes eſt inſania morbo)
Saxa memor refero rurſùs ad icta pedem.

Ovid.

27 Pervium iam iter in inſignem Tautologiam apud Lucam: igitur de Apoſtolis, dum cœleſtis Magiſter de paſsione, ac reſurrectionis gloriâ loqueretur, ſubdit: *Et ipſi nihil horum intellexerunt: & erat verbum iſtud abſconditum ab eis: & non intelligebant, quæ dicebantur.* Materia priùs delicanda Pleonaſmi, ut tunc conſtet forma loquendi. *Quid enim aliud facerent homines, qui ea, quæ ſunt hominum ſapiunt, quàm ſic diſputare de Deo contra Deum? Ille enim Deus eſt, iſti homines ſunt: ſed Deus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. In homine carnali tota regula intelligendi eſt conſuetudo cernendi.* Hactenùs Auguſtin. *Serm.* 147. *de Temp.* Proponit Chriſtus ſeſe futurum opprobrium hominum, & ſcopum contumeliarum, ſed illi quaſi verba proferret in ventum. *Aliam formam regni Chriſtum habiturum putabant: non flagella, convitia, mortem.* Ita Mariana, hìc. Amantes ſibi ſomnia fingunt, & vigiles dormiunt. Iccircò Petrus propter eundem Salvatoris ſermonem, apud Matth. 16. 22. *cœpit increpare* (ideſt, retrahere) *eum, dicens: Abſit à te Domine: non erit tibi hoc.* Quid mirum? Pronunciaverat Chriſtum Dei vivi filium eſſe. *Nec putat* (infit hìc Hieronym.) *fieri poſſe, ut filius Dei occidatur.* Nec audire iſthæc volebant, equidem in longe diverſa illorum vaſta cogitatio. *Quia eius vitam maximè deſiderabant, mortem eius audire non poterant, & quia Deum ſciebant* (inquit Beda) *non putabant poſſe mori: & quia ſæpe parabolicè loquebatur; de paſsione dicta ad aliud referenda eſſe credebant.* Sequitur ſententiam Caietan. in *Luc.* loc. cit. *Nihil horum intellexerunt. Non quòd verba Ieſu non intelligerent, ſed quia ſenſum verborum exiſtimabant, aut dubitabant eſſe ſicut ſenſus ſermonis parabolici. Quem credebant Meſsiam regnaturum in mundo, non poterant credere paſſurum talia, ut verba ſignificabant ſecundum ſenſum.* Iam Chriſtus ſemel dixerat, ut conſtat *Marc.* 9. 30. Etiam Luc.9. 44. *Ponite vos in cordibus veſtris ſermones iſtos: Filius enim hominis futurum eſt, ut tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum iſtud, & arat velatum ante eos, ut non ſentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.* Sic ergo ſenſus Tautolog. *Nihil horum intellexerunt*; quia Chriſtum poſſe mori non cogitarunt. *Erat verbum iſtud abſconditum ab eis*; quoniam aliud cogitabant, & aliud audiebant. Hinc *non intelligebant, quæ dicebantur*: ſiquidem appropinquare Regnum Dei audierant, & arbitrati ſunt, illicò cum Chriſto regnatum ire. *Tot pleonaſmis iteratis, quàm fuerint Apoſtoli alieni à concipienda animo morte Chriſti, docetur*: ſubdit hìc Lucas Brugenſ.

Luc.18.34.
Auguſt.
Marian.
Chriſti regnum haud intelligunt carnales.
Hyeron.
Beda.
Caietan.
Luc. Brug.

Con-

28 Confirmant cogitationem verſiones variæ. *Unum eorum nec intellexerunt, ſed latebat cor ſermo iſte* Syr. *Hæc quæ illis dicta ſunt, neſciebant* Perſ. *Non intellexerunt quomodò, & quam ob cauſam.* Hay. Nolebant ſcire, quæ audiebant ſæpe etiam; quo verbum iſtud abſconditum ab eis. Ideſt, *omninò neſciebant.* Geminatio ſententiarum pro adverbio, ut frequenter vidimus, & confirmationem prætermittimus modò. Arduum illis videbatur regnare & occidi; cavebantque occidi vel in regnum; maximè cùm regnum Chriſti proximum (quapropter filij Zebedæi ſedes primarias ambierunt) cogitarent divitijs, gloriâ, faſtu, atque dominatione orbis conſtituendum, non autem Chriſti ſanguine ac paſsione. Hinc Petrus, 1. Epiſt. 1. v. 18. poſt magiſtri mortem, & reſurrectionem, ait: *Scientes, quod non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra converſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati Chriſti & incontaminati.* Iam enim Chriſtus illorum aperuerat ſenſus, ut intelligerent Scripturas, reſpuerentque fabulas futiles Iudaicas ſecundum doctrinam hominum carnalium, queis imbuebantur ab infantia, audientes Meſsiæ maieſtatem, & retorquentes ad vim & divitias, quibus participes illarum & Chriſtus omnia ſubiugaturus erat. Hinc S. Ignatius Epiſt. ad *Magneſian.* inquit: *Ne intendatis fabulis, & Iudaicis inflationibus.* Sic ergo ſomniarunt Talmudiſtæ, tempore Meſsiæ Iudeæ tellurem ſpontè prolaturam & oblaturam Iudæis alimoniam conditam, prout unicuique placeret, & veſtes ſericas gemmis ornatas corpori ſingulorum ad menſuram. Etiam Chriſtum exhibiturum aſſeclis bovem illum inſignem & cete grande in principio Mundi à Deo creata, ut cum eo epularentur ſplendidè: reſipiſcere Deum malorum inflictorum Iudæis; ideoque ſtatutis temporibus in conclavi ſeorsùm multis cum lachrymis deflet, quod Iudæis, quos amabat, iratus, templum everterit Ieroſolymitanum, diſperſeritque populum in captivitatem. Ita alia Iudaicæ inventionis digna, videnda apud Sixtum Senenſ. in *Biblioth. ſanct.* lib.2 lit.*T.* & Alapid. in 1.*Tim.*1.4. Non enim Chriſti regnum deſcribunt, ſed Anti-Chriſti, de cuius moribus, calliditate, dolo, gloriâ & fortunis videſis Suar. in 3.part. *D.Thom.* diſp.54. ſect.3.& 5. latèque Maluenda de *Anti-Chriſt.* tot. lib.6.

Geminatio pro adverbio.
Ignat.
Blaſphemiæ ac ineptiæ Iudæorum.

29 Aliter exponi poteſt, quod idem videtur. *Non intellexerant*, ſcilicèt, *& erat verbum iſtud* (Brugenſ. *Negotium*) *abſconditum ab eis.* Primum pro diminutione mentis: ſecundum pro cæcitate cordis in ſemel apprehenſis. Ob huiuſmodi hebetudinem ac duritiam, dixit Aſſertor N. euntibus in Emmaus, Luc. 24. 25. *O ſtulti & tardi corde ad credendum.* Stulti, reſpectu cognitionis. Tardi corde, reſpectu dictaminis, vel auditis ab ore cœleſtis magiſtri, quæque illorum viderant oculi. Quare Caietan. quò ſupr. infit: *Non intelligebant quæ dicebantur.* ideſt, *Non ſolùm non intellexerunt; ſed etiam perſeverarunt, non intelligentes hæc.* Nervosè Bernardus ſerm. 6. in *Cantic.* num.1. *Omninò neſciebant. Ab ipſo erant, ſed non cum ipſo. Per ipſum vivebant, ſed non ipſi. Ex ipſo ſapiebant, ſed non ipſum, alienati, ingrati, inſenſati.* Hic modus loquendi obvius eſt in Scriptura: etenim plerunque occurrit ſynonymia, ſivè Temeoteleuton: quando, nimirùm, uno verbo non ſatis videtur, dignitatem, magnitudinemve rei demonſtrari. Iſai.1.4. *Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, ſemini nequam, filijs ſceleratis: dereliquerunt Dominum, blaſphemaverunt Sanctum Iſraël, abalienati ſunt retrorsùm.* Cap. 40. 14. *Cum quo inijt conſilium, & inſtruxit eum, & docuit eum ſemitam iuſtitiæ, & erudivit eum ſcientiam, & viam prudentiæ oſtendit?* V.21. *Nunquid non ſcitis? Nunquid non audiſtis? Nunquid non annunciatum eſt vobis? Nunquid non intellexiſtis?* Virgil. 1. *Georg.* à verſ.40.

Luc.24.25.
Caietan.
Bernard.
Synonimia & Temeoteleuton.

Da facilem curſum, atque audacibus annue cœptis:
Ignaroſque viæ mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, & votis iam nunc aſſueſce vocari.

Virgil.

Seneca, 4.*Benef.*cap.2. infit: *Iuxta Epicureos, voluptatibus virtus paret, illis deſervit, illas ſupra ſe videt. Non eſt virtus, ſi ſequi poteſt. Primæ partes eius ſunt ducere debet, imperare, ſummo loco ſtare.* Denique Paulin *Natali* 1.v.12.

Senec.

Pande vias faciles, da currere mollibus undis,
Et famulis famulos à pupibus agere ventos.

Paulin.

His ergo iteratis vocibus exprimitur quicquid unicâ ſententiâ videbatur imperfectum, nec ſatis notum. Quare ut prior ſententia ſolidiùs firmetur, altiùſque ſedeat; regeritur eiuſdem ſenſus in ſecunda periodus: demùmque ſi tertiò iteratur, intenditur

ſum-

Pſal. 81. 5. ſumma in verba prolata attentio. Iccircò Pſalm. 81. 5. *Neſcierunt, neque intel-*
Ter ſenten- *lexerunt, in tenebris ambulant.* Ideſt omninò neſcierunt, nec micabat lu-
tia gemina- cis in intellectionem minimus radius, adinſtar in tenebris ambulantium. Pariter
ta ſummum in teſtimonio Lucæ. *Ipſi nihil horum intellexerunt*, & ita *erat verbum iſtud abſcon-*
in qualibet *ditum ab eis*; ut nec intelligerent *quæ dicebantur.* Vide dicta *Tautolog.*3. num. 7. 40.
materia o- & 41.
ſtendit.

30 In humanis affectibus, cùm alta homo non ſapiat, nec ultra intellecta
Minervà rudi, prævalet multùm ſpes, quæ quidem irrita parit timorem, patrem
deſperationis. Unde cum homo iuxta propriam exiſtimationem iudicet, & minimè
iuxta non intellectam nimià affectione entitatem; dum fruſtratur votis iuxta pla-
citum, tranſit de extremo in extremum. Sic ergo ut ait Seneca ex Theöphraſt. *Epiſt.*3.
Senec. *Cùm amaverint, iudicant: non amant, cùm iudicaverint.* Quicquid ex iudicio amo-
ris, poſt irritum propoſitum tranſit in faſtidium: quare illi quibus dixit Dominus: *O*
ſtulti & tardi corde ad credendum; præmiſerant: *Nos autem ſperabamus.* Græc. *Vox*
Græc. *deſperantium. Sperabamus, inquiunt, non ſperamus.* Vid. Saä. Priùs parati erant & in
carcerem & in mortem ire, quippe ſciebant Chriſtum illos liberare poſſe; poſtquàm
verò comprehenſum ab inimicis viderunt, omnes, relicto eo, fugerunt: denique eo
mutuo, deſponderunt animum; quia *non amant, cùm iudicaverint*, Amor ſpe lactatur,
ſine nutrimento moritur.

Pub. Syr. *Amans quid cupiat ſcis, quid ſapiat, non videt.*

Uti accinit Publ. Syrus, v.4. His præmiſsis elucet, cur dictis à Chriſto iterùm atque
iterùm, diſcipuli nihil intellexerunt. Oportebat Chriſtum pati, & ita intrare in glo-
Chryſoſt. riam ſuam, reſurgendo à mortuis; *ne* diſcipuli *aut ſuà, aut Domini morte doleant*
& maximè Petrus: ut ait Chryſoſtom. Homil. 57. in *Matth.* Non ſolùm prædixit
illis Dominus futuram Ieroſolymis paſsionem & mortem, ſed reſurrectionem poſt
ſubeundam crucem: Verùm quid illi? *Nihil horum intellexerunt.* Ignominia, imò
mors & mors crucis in mundi Redemptore; q. d. impoſsibile prorsùm. At ſi ſemel
moritur, à mortuis & cum gloria reſurgere, difficilè ſanè fide. Primum non intelli-
gitur.

Ovid. *Omnis amans ſurdis auribus eſſe ſolet.*

Secundum non creditur. Ultra fidem illorum exponitur & prædicitur. Obturat duri-
tia cordis aures ſuas, ne audiat:

Perſ. *Stat contra ratio, & ſecretam gannit in aurem.*

Luc. 24. 25. Ideo *ſtulti & tardi corde ad credendum*: igitur pati Chriſtum poſſe & cum ignominia
mori, & tertia die in gloriam immortalem reſurgere; non intellexerunt: *& erat ver-*
bum iſtud abſconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

31 Ratio cum cauſa huius tenacitatis & obcæcationis ex articulo conſtabit. Præ-
Ambitio fata Chriſtus expoſuit, & auditis, ſpiritus ambitionis inflavit diſcipulos, & cum con-
averſatur tentione: ambitio igitur repugnat paci *Filius hominis, futurum eſt, ut tradatur in*
pacem. *manus hominum* (dixit Salvator) *at illi ignorabant verbum iſtud, & erat velatum*
ante eos, ut non ſentirent illud; & timebant eum interrogare de hoc verbo. Intra-
vit autem cogitatio in eos, quis eorum maior eſſet. Luc. 9. à v. 44. & Marc. 9. à
v. 30. Quid mirum, ſi neſcirent audita toties expoſita? *Animalis autem homo non*
percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia
ſpiritaliter, examinatur. 1. Cor. 2. 14. Hebetat mentem ambitio. *Vis ſcire, quàm*
Hebetat mē- *falſus oculos tuos decipit fulgor? Nihil eſt iſtis, quandiù merſa & involuta cœno ſuo*
tem. *iacent, fœdius: nihil obſcurius. Quidni? Quid C. Cæſarem in ſua fata, pariter ac*
Senec. *publica, immiſit? Gloria & ambitio, & nullus ſupra cæteros eminendi modus. Unum*
ante ſe ferre non potuit, dum Reſpublica ſuper ſe duos ferret. Quid? Tu Caium Ma-
Ambitio *rium, ſemel Conſulem (unum enim conſulatum accepit, cæteros rapuit) tot pericula*
torquet, & *putas appetiiſſe virtutis inſtinctu? Marius exercitum, Marium ducebat ambitio.* Hæc-
præut utile cine Seneca, *Epiſt.*94. Sublimiùs utique, *Epiſt.*115. ſubdit: *Honeſta, quando ali-*
ſequitur ſe- *qua illis ſpes ineſt, ſequimur: in contrarium tranſituri, ſi plus ſcelera promittant.*
mitam vir- *Utinam qui honores petituri, deliberarent cum ambitioſis, & ſummum adeptis digni-*
tutis, vel *tatis ſtatum! Profectò vota mutaſſent.* Verè aurea & pulchra. Quo pacto intellige-
ſceleris. rent de Redemptoris ſumma aliquid humilitate, cùm ſecum & cum alijs contende-
Idem. rent de maiore exaltatione? Homo nihil intelligit, niſi quæ animo concipit. In di-
Nihil æter- gnitates & thronos propendebant pectora, & conſequenter afflictionis inerat ſumma
num intel- ig-
ligit.

ignorantia. Unde cum Chriſtus contraria illorum cogitationibus coram eis diſeruiſſet;
contriſtati ſunt vehementer. Matth. 17. 23. Audiatur Horat. 1. *Epiſt.* 1. à v. 34.

Laudis amore tumes?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſsis, & magnam morbi deponere partem,
Si modò culturæ patientem commodes aurem. Horat.
Virtus eſt, vitium fugere: & ſapientia prima,
Stultitià caruiſſe.

Apoſtoli tunc uti imperfecti nec vitia fugiebant, nec carebant ſtultitià, equidem ni-
hil (intelligentes) intelligere volebant, niſi quæ ambitione optabant, & titillatione
animos lactando demulſerant, & cupidini arridebant. Hinc iuxta Æthiop. lect. dixit Æthiop.
illis Chriſtus: *Abſconditus eſt ſermo à vobis. Caveamus* (ait Ambroſius lib. 10. in *Luc.*
cap. 22.) *ne in perditionem aliqua inter nos de prælatione poſsit eſſe contentio. Si enim*
contendebant Apoſtoli; non excuſationi obtenditur, ſed cautioni proponitur. Cave ergo Ambroſ.
iactantiam.

32 Corollarium igitur pro curioſis lectoribus ſubijciemus: nimirùm, non cur
filij degeneres in moribus à parentibus, quippe hoc ex voluntate procedit: & quod
proprium eſt, ab alio diſsidet. Haud novum, ſi proprium, non eſſe commune: etſi
lamentabile parentibus degenerare à virtute, uti Adamo fuerunt flagitia Caim; Noë-
mo, impudentia ac inverecundia Cham; Iacobo audacia Ruben, Davidi Abſalom,
Ezechiæ Manaſſes, Ioſiæ filij eius, &c. In Ethnicis occurrunt turmatim exempla. Tria *Filij ple-*
carcinomata, & in præcordijs vomicas Iulias filiam & neptem, ac Agrippam nepo- *runque à*
tem vocabat Auguſtus, ſolitus dicere: *O utinàm aut cœlebs manſiſſem, aut prole* *parentibus*
carerem! Sueton. in eo, *cap.*65. Vide Tacit. lib. 3. *Annal.* cap. 24. & 4. *cap.* 44. 71. *degeneres.* Sueton.
Quid dicendum de filio Q. Fab. Maximi, quem ob indolis peſsimæ flagitia abdica-
vit? Adi Plutarch. in *Fab. Maxim.* Quis cogitaret C. Caligulam Germanici filium?
Quis Cteſippum Cabriæ? Quis Ariſtagoram Ariſtarchi, Lyſimacham Ariſtidis, Pe-
riclis Parelum, atque Phocam Phocionis? Vide eundem & Æmil. Probum in cor. *Vit.*
Naturali virtute, quæ ſplendorem familiæ in celebritatem evexit, filios carere; uti
novum percellit parentum animos: igitur imbellem haud generant aquilæ columbam
Fortes enim *creantur fortibus*, ut canit Horat. 4. *Carm.* Od. 4. v. 29. Ita Phaëtonti dixit Horat.
Apollo, apud Ovid. 2. *Metam.* fab. 1.

——— *Nec tu meus eſſe negari* Ovid.
Dignus es, & Climene veros, ait, edidit ortus.

33 Sic igitur ſicut fortis à forte, imbecillis ab imbecilli oritur; bonus à bono,
& malus à malo procedere dicitur, & ratione educationis, & pravitate aut probitate
originis, cùm frequenter filij patrizent, & palàm fiat quaſi tranſmiſſa ad filios vel bo-
nitas vel malignitas. Tobiæ iuniori dicit Raguel, cap. 7. 7. *Benedictio ſit tibi fili mi,* *Aliquando*
quia boni & optimi viri filius es: & Eccli 44. 7. *Omnes iſti in generationibus gentis* *ex bonis bo-*
ſuæ gloriam adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus: qui de illis nati *ni & ex ma-*
ſunt, relinquerunt nomen, &c. Econtrariò verò, 1. Reg. 24. 14. *Ab impio egredietur* *lis improbi.*
impietas: & Luc. 3. 7. *Genimina viperarum. Quoniam* (ut inſit Gregor. Magn. Ho- Greg. Mag.
mil. 20. in *Evangel.*) *patrum ſuorum carnalium vias ſequuntur; quaſi venenati filij* *Ex malis*
de venenatis parentibus nati ſunt. Suffragatur Dionyſ. Halicarnaſſ. *lib.*4. *cap.* 60. de *frequenter*
filijs Tarquini ſuperbi dicens: *Qualem oportet exiſtimare evaſuram eius ſobolem, malo* *peſsimi.*
genere natam, maloque educatam, quibus nunquàm aliquod eius moderatum aut civile
factum videre vel audire licuit? Mali corvi malum ovum. Halicarnaſ.

Sic enim ſolet malum generare malus.
Fieri non poteſt, liberos ita à quoquam inſtitui,
Ut improbis parentibus ſati, non fiant mali.
Di boni! Quàm vera eſt vetus ſententia, Euripid.
Ex malo patre bonum filium naſci non poſſe,
Ex malo enim natura malum producit,
Quemadmodùm ex vipera vipera gignitur.

Ita ex Euripide Stobæus, *ſerm.*88 Propterea notatur de Nabal, quòd durus peſsimus 1. Reg. 25. 3
& malicioſus eſſet de ſtirpe Caleb. v. 3. equidem cum ex illo genere tot præſtitiſſent in-
ſignes, hic bardus ac ruſticus erat ignominia generis. Cruciatus viſcerum filij improbi:
quare de Dionyſio tyranno dixit Valer. Maxim. *lib.* 1. *cap.* 2. *Dedecore filij mortuus*
pœ-